

Posudek diplomové práce

Jana Jiráková: Doprovázení adolescentů, kteří po zkušenosti s úmrtím blízkého člověka procházejí existenciální krizí

Studijní program: Komunitní krizová a pastorační práce – diakonika

Motivace autorky k předložené práci je osobní – jednak vychází ze zkušenosti profesní v pedagogicko-psychologické poradně, jednak vychází z rozhovorů s dospívajícími a jejich blízkými. A zároveň naznačuje základní napětí: na jedné straně přibývá žadatelů o poskytnutí odborné pomoci, na druhé straně je zármutek a truchlení přirozeným jevem. I proto se autorka zabývá popisem základních fenoménů (smrt a truchlení), pak problematice věku adolescentů a nakonec možnostem doprovázení.

Takto logicky zvolenou strukturu práce autorka naplňuje čtivým textem k dílčím tématům. Již samotná rozmanitá pojetí smrti a vnímání smrti naznačují, jakým směrem bude třeba vést doprovázení. Ať jde o smrt očekávanou či neočekávanou, dystanazii či eutanazii (18), včetně zmínky o hospicové péči. Rozmanitost kulturně a nábožensky podmíněného vnímání smrti, které autorka uvádí v kapitole „Smrt v dějinách“, ukazuje rovněž na pokusy vyrovnání se se smrtí, a tedy možnosti útěchy. Moderní doba je charakterizována například tím, že většinou umírají lidé vysokého věku, a to v nějaké instituci (28n). Charakteristickým se stalo takřka aforistické povědění, že „neumíráme proto, že *jsme smrtelné bytosti*, ale umíráme *na něco*“ (30). Podobně jako to, že smrt byla „vyhoštěna“. Je dobré, že i zde autorka relativizuje jinak obvyklý, ale dle mého soudu nepřiměřený pojem „tabuizace“. Na druhé straně lze litovat, že autorka nepoužila právě knížku Jiřiny Šiklové, která nese tento pojem v titulu: *Vyhoštěná smrt* (z roku 2013) od Jiřiny Šiklové. K modernímu a rozmanitému pojetí umírání a smrti by byla přínosem i kniha PLZÁK, Michal, Lucie VOPÁLENSKÁ a František PLZÁK. *Pro smrt uděláno: živé rozhovory o posledních věcech*. Praha, 2021. V této souvislosti je dobré, že autorka k pojetí smrti, umírání a jejich zvládnutí zařazuje stručný vhled do oblasti souvisejících rituálů (33-36).

Truchlení je kratší či delší fáze, představující přirozený proces (38). Který je právě ovlivněn individuální zkušeností se zemřelým a okolnostmi jeho úmrtí. Souvisí však např. i s psychickou odolností pozůstalého atp. V každém případě jde o individuální proces, který však může být dosti komplikovaný (41nn). Lze považovat podobná upozornění za velmi důležitá, jakkoli mohou znít banálně. Umožní totiž i adresněji přistupovat k doprovázení zarmoucených.

Jednou z takto individuálních charakteristik je období adolescence. Ani to není nijak jednotné období v životě člověka, je podmíněné například sociálně či geopoliticky. Důležité je upozornění i na to, že člověk jaksi není dospělý najednou překročením nějaké hranice, ale v různých oblastech dospívá různě rychle (47). Popisovaná proměna člověka v období dospívání, vztahy s druhými i krize jsou přípravou na lepší pochopení vnímání smrti u dospívajících, a tedy i specifika jejich doprovázení. Jistě je dobré připomínat, že nejlepší podporou a oporou jsou lidé nejbližší: „Protektivně v období krize působí funkční rodinné vztahy“ (63). Nejsou-li však, nebo jsou tyto vztahy narušené, autorka blíže nerozebírá. To může být předmětem rozhovoru při obhajobě. Období žalu a truchlení jsou rovněž individuální, autorka zmiňuje jak nezbytnost vyjádření emocí, tak rozmanitost těchto emocí, které „nemusí vždy odpovídat zažitě společenské představě správného truchlení“ (68). Svou roli hraje specifický „návrat do reality života“ (69) nebo například rozdílnost v prožívání zármutku v rámci jedné rodiny (70n).

Z těchto všech důvodů se kladou specifické nároky na doprovázení, což tvoří náplň samostatné kapitoly. Diplomantka se nesoustřeďuje jen na profesionální podoby doprovázení, zmiňuje i „neformální“ (78), jako je rodina či určitá komunita. Specifickou roli představuje „duchovní“

doprovázení (tamtéž), případně „virtuální“ (79). Nejde jen o jinou formu, ale i jiné možnosti, včetně značných rizik. Proto by bylo dobré této oblasti věnovat v budoucnu pečlivou pozornost. I to může být předmětem rozhovoru u obhajoby. Vlastní specifika či zásady „laického“ či „profesionálního“ doprovázení představují stručný souhrn poznatků z příslušné literatury, které mohou být pro případné doprovázející užitečnou pomocí.

Ač se téma „Existenciální krize“ objevuje jako téma titulní, jsou mu věnovány necelé čtyři strany v závěru celé práce. Jde spíše o upozornění, že k podobné krizi může dojít, a o pochopení, co se tímto termínem myslí, než o podrobnější rozbor možností doprovázení. Jakkoli lze od V. E. Frankla přijmout jeho základní rozpoznání, že krize představuje „příležitost... naplnit nejhlubší smysl“ (94), pro doprovázející (ale asi ještě více pro truchlící) by bylo dobré se dozvědět, jak toho lze dosáhnout. Rozhovor při obhajobě může podkrýt některé odpovědi na podobné otázky.

Samotný závěr (95n) je na jedné straně souhrnem získaných poznatků s důrazem na některé aspekty (např. zdůraznění přirozenosti truchlení). Ale je také zdrojem zajímavých inspirací (vytváření vrstevnických skupin) a vzájemná podpora. A ovšem i možnost, nebo dokonce podpora toho, aby se doprovázený stal jednou doprovázejícím (96). Lze jen litovat, že autorka se těmito aspekty již nevěnovala podrobněji, neboť by tím bylo jednak lépe konkretizováno doprovázení v existenciálních krizích, jednak by tím lépe vynikl osobní přínos diplomantky k tomuto důležitému tématu.

Předložená diplomová práce v každém případě představuje velmi solidní souhrn poznatků především z českojazyčné literatury k tématu doprovázení truchlících. Jedná se o poměrně komplexní pohled na dané téma, při němž autorka prokazuje velmi dobrou orientaci. Je škoda, že se neodvážila vložit do předložené práce více tvořivosti, aby některé velmi dobré podněty konkrétněji a originálně rozpracovala.

Seznam literatury vykazuje celou řadu monografií či odborných článků ke zvolenému tématu v češtině, jen několik v angličtině. Ač se obor pastorační teologie asi nejčastěji zabývá vedle doprovázení nemocných právě lidem, kteří jsou zasaženi smrtí, není tento typ literatury v seznamu nijak výrazně zastoupen. Lze ale považovat za cenný přínos pro mezioborová studia jako je diakonika právě uvedený široký soupis literatury z ostatních oborů. Po stránce formální i jazykové je práce zpracovaná na velmi dobré úrovni.

Práci rád doporučuji k obhajobě, hodnocení na stupni B-C.

Ladislav Beneš, Dr.
Katedra praktické teologie ETF UK

V Praze 5. června 2023